

Šarapatková, Žofie

Význam nářečního lexika pro etymologii

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1986, vol. 35, iss. A34, pp. [129]-135

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100481>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ŽOFIE ŠARAPATKOVÁ

VÝZNAM NÁŘEČNÍHO LEXIKA PRO ETYMOLOGII

Při hledání původu slov pátrá etymolog jak po výchozí hláskové podobě slov, tak po jejich základním významu. Je zcela samozřejmé, že se tato práce neobejde bez shromáždění nářečního materiálu, který je v určitých věcných okruzích bohatší než spisovný jazyk. V nářečním lexiku je stále ještě možno objevovat nové a zajímavé významové odstíny a někdy dokonce nová slova. Obojí může mít pro etymologický výklad rozhodující význam. Vyhledání všech dostupných lexikálních jednotek pro jednotlivé slovní rodiny je ovšem pracné a zdouhavé. Materiál je rozptýlen po různých slovnících a je namnoze kusý — slovníky zachycují jen některé oblasti, kdežto jiné jsou dosud nezpracovány.

Neocenitelným přínosem pro slovanskou etymologii je souhrnné vydávání nářečního lexika, jaké přináší Slovar' russkich narodnych govorov (SRNG), který vychází od r. 1965 v Leningradě, Słownik gwar polskich (SGP), vydávaný od r. 1977 ve Wrocławu a Slovník slovenských nářečí, z něhož vyšel v r. 1980 ukázkový svazek. Cenná je i Bălgarska dialektologija (BDial), v níž je každý dialekt zpracován samostatně, a dále řada zejména polských publikací, přinášející jednotlivé sémantické okruhy. Rovněž jazykové atlasy, zachycující slovní zásobu z jednotlivých okruhů lidské činnosti a z různých oblastí lidského života, dávají názorný obraz o bohatosti nářečního lexika, o synonymních výrazech i sémantických paralelách a jsou stálým zdrojem materiálu pro etymologická bádání.

V nářečích někdy žijí slova, která ve spisovných jazycích nenajdeme a která dosud unikala pozornosti etymologů. K takovým slovům patří např. slk. dial. *paskala/paškava*, 'dovádění, nepořádek, hřmot' (Kálal 1924, 455, archiv JÚL'Š), *paskalovať*, *paškaviť*, 'hřmotit, dovádět' (Kálal ibid.), *paškavý*, 'nezbedný' (Kott 1893, 201), *paskalosť*, 'nezbednosť' (archív JÚL'Š), *paskula* (Kálal ibid.), *paškala* (archív JÚL'Š), 'mrzutost, posměch',¹ *paskava*, 'výtržník' (Kálal ibid.). V polském dialektu podhalském, který přiléhá k slovenštině, je doloženo *paškawa*, 'zloba, popichování' (Karłowicz 1906).

¹ Slk. dial. *paškala*, 'poplatek knězi za církevní úkon' (archív JÚL'Š) je homonymum ze střílat. *paschalis* (*cereus*), 'velikonoční (svíce)'.

Významově je těmto slovům nejbližší lit. *paskalā*, *pāskalas* ‚pověst, povídání, osočování, pomluva‘; pokud jde o hláskovou podobu, musíme počítat s rozdílnou kvantitou kořenové hlásky. K lit. *paskalā* řadí Fraenkel (1962, 544) lot. *skals* ‚jasně znějící, hlasitý, zřetelný, slyšitelný‘, *atskalas* ‚ozvěna‘, č. *skoliti* ‚výt‘, p. *skolić* ‚kňučet (jako pes)‘, sthn. *scellan* ‚hlaholit‘, stisl. *skoll* ‚štěkot, povyk, hlasitý smích, posměch‘ a spojuje je s lit. *skėlti* ‚štipat, pukat‘. Tato souvislost je vzhledem k významu nepravděpodobná. Všechna uvedená slova je však možno odvodit z ide. *(s)kel- ‚volat, křičet, tropit hluk, zvučet‘ (Pokorny 1959, 548 a 550). Slovanská a baltská slova považujeme za paralelní pokračování uvedeného ide. kořene s prefixem *pa-*, který je v slovanských jazycích u jmen častý (sr. *paguba*, *paskođnъ*, *pasěka*, *parězъ* ap.). Strídání *l/v* je možno vyložit foneticky ‚obalovanou“ výslovností *l*.

Slova, jimiž se zabýváme, označují určité zvuky, jejich základ tedy může být onomatopoeický. Pak je jejich příbuznost nikoli genetická, nýbrž elementární (Kopečný 1957). I v tomto případě jde o paralelní vývoj v baltských a slovanských jazycích. Do rámce zvukomalebých názvů můžeme zařadit i hl. *paskulica* ‚káně‘ — podle kvilivého zvuku, který pták vydává. Vadou tohoto spojení je, že hl. nemá sloveso *skoliti*, má jen obměněné *skomlić* ‚vrčet, bručet‘.

Nářeční slovní zásoba je rovněž bohatým zdrojem slov, která mohou jako sémantické paralely podpořit určitý výklad. Tak např. čsl. *nakladъ* ‚kování, ostří‘² můžeme vyložit jako derivát psl. *klasti, *kladъ*, z něhož je i str. a r. *ukladъ* ‚ocel‘, v ruských nářečích znamenalo také tenkou ocelovou vrstvu, která se navařovala na železný nebo jiný podklad, aby zpevnila povrch a zajišťovala stálost ostří u nástrojů. Otkupščikov (1967, 130n) pokládá však spojení s *klasti* za lidovou etymologii a původ r. *uklad* hledá ve slovesu *kolti, *kol' o*, které podle něho znamená ‚kovat‘. Při výkladu z *klasti* bývá uváděna sémantická paralela: sch. *nādo* ‚ocel‘, sln. *nādo* ‚ocel, ocel přivařená k železu na ostří nástroje‘, b. arch. a dial. *nāda* ‚ocelové ostří na nářadí‘ (Gerov 1899, 140) z *na* + *dhē* — ‚klást‘ a oset. *aendon* ‚ocel‘ ze stírán. *handāna, to pak z ide. **dhē-* ‚klást‘ a předložky (Abajev 1960, 78). Otkupščikov má tento výklad za málo jistý a tím tuto paralelu za neprůkaznou. V polských dialektech je však další, zcela průkazná sémantická paralela: *oblōzki* ‚želazo nakladane na ostrze zdartego lemesza‘ ze slovesa *oblōżyć* (SW 1904). Sémantická paralela není sice důkaz, je však svědectvím shodného myšlenkového postupu a podporuje pravděpodobnost výkladu.

Nářeční slova, mající zcela konkrétní význam, dokreslují sémantický rozsah slovní rodiny, do níž patří; mohou se stát vodítkem pro stanovení základního významu a tak potvrdit určitý výklad. Jako příklad můžeme uvést slova, označující v řadě slovanských dialektů ‚chybu v orbě, setbě nebo sečení‘, odvozená z psl. *grěchъ. Jsou doložena v b., ojediněle v sch. a sln., nejbohatěji v r. dial. a v přechodných dialektech na pomezí polsko-běloruském a ukrajinsko-běloruském; v těch pak vykazují nejvíce variant.

Řada variant je prefigovaná. Neprefigované podoby jsou však roztroušeny téměř po celém areálu: b. dial. *grěška* ‚vynechané místo při orbě‘ (BDial 1962,

² SJSSt uvádí nepřesný význam ‚pilník‘; podrobněji o stsl. *nakladъ* a r. *uklad* Šarapková, Etymologica Brunensia, malotir. sborník Kabinetu cizích jazyků, Praha 1978, s. 69–70.

188 a 1971, 140), ‚místo, kde je hodně brusinek‘ (Izvestija 1955, 300), *gresčica* ‚chyba v orbě‘ (BER 1971, 278), br. dial. *hrech* ‚chyba v orbě nebo setbě‘ (Bjałkevič 1970), ukr. dial. *hrjech* ‚vynechané místo při kosení‘ (Dorošenko 1962, 114), *hriška* ‚vynechané místo při setí‘ (Smuľková 1968, 245), r. dial. *grechvá* ‚vynechané místo při orbě‘ (SRNG 1972). Sem můžeme zařadit i sch. *griješka* ‚kad se uvodečí u brdo preskočí jedan zubac‘ (Vuk 1935), tedy ‚chyba při snování‘.

Z prefixů je nejčastější *o-*: sln. dial. *ógreška* ‚vynechané místo při setí‘ (Šašelj 1906, 279), br. dial. a spis. *ahrech* ‚vynechané místo při orbě nebo setbě‘ (Sejaškovič 1972, BrR 1972), *ahrek* tv. (Žydovič 1977), r. dial. i spis. *ogrech*, *ogreška* ‚chyba v orbě‘ (Dal’ 1905, RČ 1953). V severní oblasti areálu jsou doloženy podoby s prefixem *za-*: r. dial. *zagrech* (SRNG 1974), na Polesí *zahrech* (Leksika Poles’ja 1968, 111), v br. dial. *zahrech*, *zaúhrech*. V p. dial. je doloženo i s předponou *u-*: *ugrzech* ‚chyba v orbě; řádek brambor (z obou stran přihrnutý hlínou)‘ (Karłowicz 1911, Smuľková op. cit.), ‚hrázka hlíny, vzniklá kopáním, hrabáním nebo zoráním pole‘ (Pracki 1907—8), fem. *ugrzech*a ‚chyba v orbě, řádek bramborů‘ (Smuľková op. cit.), ‚vada v mistrovském díle sklářském‘ (SW 1902, 314). Znění *ugžecha* ‚chyba v orbě‘, které z br. dialektů na území východního Polska (okolí Białystoku) uvádí Smuľková, nelze odělovat od polských podob.

V br., ukr. a p. dialektech, zejména na pomezí ukrajinsko-běloruském a polsko-běloruském, nacházíme prefigované podoby bez *-g-*. Podoby s počátečním *o-* jsou sémanticky totožné s předchozími: ukr. dial. *orich* (sumské, Dorošenko op. cit.), br. dial. *orich* (białystocké, Smuľková op. cit.), *arech* (ESBr 1978), na Polesí *orých*, *orich*, *horých*, *horých* (Leksika Poles’ja 1968, 111), p. dial. *orzech*a (chelmské, Maciejewski 1969). Názvy s počátečním *u-*, vyskytující se jen v br. dialektech, na Polesí a Mazurách, vykazují nejvíce variant i širší rozsah sémantický. Mají nejčastěji podobu *urech*, která byla zaznamenána v br. dialektu białystockém, v sousedním dialektu grodzenském (Sejaškovič 1972) a zel’venském (Sejacko 1970). Kromě významu ‚chyba v orbě‘, který je všude, uvádí Smuľková a Scjacko i ‚úzký pruh ještě nezorané půdy‘, Smuľková navíc ještě ‚szeroki zagon‘; Pracki zaznamenal na Mazurách *urzech* ‚hrázka hlíny, vzniklá kopáním, hrabáním nebo zoráním pole‘ (Pracki op. cit.). V białystockých dialektech je vedle podoby *urech* i *uzrech*, *aurech*, *zurzech*, na Polesí *urých*.

V etymologických slovnících — pokud se těmito slovy vůbec zabývají — bývá uvedena jen jedna podoba: Berneker (1924) a Machek (1968) mají ukr. *vzhrič* ‚kus pole vynechaný při orbě‘,³ Preobraženskij (1958) ukr. *uzrič* tv., SM (1980) ukr. dial. *hrech* ‚vynechané místo při sečení‘; v citovaných slovnících jsou tato slova řazena k psl. *grěchъ. Stejně je hodnotí Selimski (1979, 49), který poukazuje na to, že b. dial. *greška* ‚místo, kde je hodně brusinek‘ je jen konkrétní podobou obecnějšího významu ‚nezorané místo v poli‘, na něm pak bují plané rostliny.

Jinak je vykládá Brückner (1957, 473), který uvádí jen p. *urzech*a ‚mezera při orbě‘ spolu se sch. *rěha* ‚řidká vlna‘ a obojí považuje za derivát psl. *rědъkъ ‚řidký‘. Brücknerův názor přejímá Smuľková (op. cit.), která na jeho podporu připojuje lit. *retmuō* ‚kus obilního pole, který byl poškozen mrazem‘ z lit.

³ Tuto podobu jsem nikde nenašla.

rětis, řídký'. Pokládá pak za základní podobu *urech* a podoby s *-g-* má za výtvar lidové etymologie. Tyto podoby se však vyskytují na celém areálu, jak ve vsl., tak v jsl. dialekttech, nelze předpokládat, že na tak rozsáhlém území by působila lidová etymologie stejným směrem. Spojení s *grěchъ odmítá Smuřková ze dvou důvodů: 1) Názvy mezer v orbě, setbě a sečení jsou podle ní odvozovány od jiných základů a nespojují se s chybou nebo hříchem. Proti tomu však mluví materiál, který sama uvádí: p. dial. *omylka*, *zmylka*, 'mezera v osetém poli'. 2) V p. dialekttech znamenají tato slova také 'široký záhon, řádek bramborů, z obou stran přihrnutý hlínou'; k tomu můžeme připojit i 'hrázka hlíny, vzniklá kopáním, hrabáním nebo zoráním pole' (Pracki op. cit.). Tyto významy pokládá Smuřková za neslučitelné s *grěchъ. Může to však být homonymum z *u-grzebat*, 'uhrabat'. *Ch-*ové zakončení je buď výsledek kontaminace s naším *ugrech*, nebo je to samostatné *ch-*ové expresivum.

Jiné etymologické hodnotení má BER (1971, 278), který řadí b. *grěšica* 'mezera při orbě' a *grěška* 'místo, kde je hodně brusinek' k b. dial. *grěž(d)* 'podlouhlá vyvýšenina'. Toto spojení by bylo z hlediska bulharštiny možné, materiál z dalších slovanských jazyků však ukazuje na jiné souvislosti. O příbuznosti s b. *grjach* 'hřích' BER neuvažuje, protože *grjach* vykládá z *grě(ja)ti* 'hřát, pálit', tedy 'to, co člověka pálí ve svědomí'. Tento výklad má už Pedersen (1895, 53), Mladenov (1941, 113) a Gálabov (1963, 220). Takové sémantické motivaci však odporuje historie slova.

Nejstarší doklady ukazují, že základním významem psl. *grěchъ je 'chyba, omyl, vada': stl. *pogrěšiti* 'minout se cíle, chybit, propást', *srъ pogrěchomъ* 'pochybný, nejistý' (SJSt 1982, 83n), *srъgrěšenije* 'chyba' (*ašte ne rači prijěti bylija na pomoštъ, ne vračevo to srъgrěšenije* Supr 414,5n), csl. *grěšiti jelena* 'chybit, minout' (Miklosich 1862). Těž význam má str. *grěšiti*, sr. *grěšiša broda*, dále *pogrěchъ* 'chybná rána' (*streljachu bez pogrěcha*, Sreznevskij 1955), stč. *nehřeš*, 'neopomeň' (Gebauer 1916), v současné době b. (*po*)*grěška* 'chyba, omyl', sln. *grěšiti/grěšiti* 'opomenout, ztratit', *zgrěšiti*, *ugrěšiti pot*, 'sejít s cesty' ap. (Bezljaj 1976, 174, Machek 1968, 188, Slawski 1952, 368).

Slova označující mezery v orbě, setí, sečení, tedy chyby v této činnosti, potvrzují tento základní význam, právě tak jako sch. *grįješka* 'chyba ve snování' a p. dial. *ugrzech*, 'vada ve sklářském díle'. Selimski jde ještě dále — vidí v b. slovech tohoto významu důkaz, že psl. *grěchъ souvisí s lit. *graižùs* 'zakřivený, ohnutý', lot. *greiz*s 'křivý' z ide. *groi-so || *groi-kso-* 'křivý'.⁴ Selimski zdůrazňuje konkrétní význam těchto slov a dochází k závěru, že b. *grěška* původně znamenalo 'zakřivená brázda'. K tomu lze připojit výsledek sémantického rozboru, který provedl Igor Němec (1961, 26) pro stč. *chyba*, *hřiech*, *blud*: Tyto výrazy vyjadřovaly původně pohyb, ve spojení s odlukovým pádem pak pohyb jdoucí mimo náležitou dráhu (sr. str. *sgrešiti broda*, sln. *zgrěšiti pot*, b. *zagreša pătăt*), odtud pak byly přeneseny na odchýlení od správné cesty v morálním smyslu = učinění něčeho nesprávného. Těž význam mají tato slova i v elipse, bez odlukového pádu: 'chyba, omyl, nedostatek, vada'.

V souvislosti s křesťanstvím se stalo slovo *grěchъ* církevním termínem pro provinění v náboženském smyslu. Původní význam se dochoval v dialekttech v sémanticky specializovaném okruhu jako označení chyby při určité pracovní

⁴ Etymologickou problematikou psl. *grěchъ se zde nezabýváme. Uvádí ji podrobně i s nejnovější literaturou SM 1980, 114.

činnosti. Častější jsou tyto významy v derivátech, přičemž substantiva s prefixem *o-*, *za-* jsou náležitě tvořena z příslušných sloves, sr. r. dial. *ogrešit'sja* (Dal' op. cit.), *zagrešit'* (SRNG) ‚zhřešit, udělat chybu‘, sln. *ogrešiti se* ‚prohřešit se; chybit, netrefit‘. Totéž je možno říci o p. dial. podobách s prefigovaným *u-*, neboť Linde dokládá p. st. *ugrzeszyć* ‚zmeškat, promarnit, minout‘, z něhož je p. dial. *ugrzech* odvozeno (Judycka 1961, 72).

Podoby bez *-g-* jsou méně jasné. Mohou svědčit o tom, že na jejich území nabylo *grěch vyhraněně náboženského zabarvení, takže zaniklo povědomí o jeho souvislosti s lidovými názvy pro nedooraná, nedosetá nebo špatně posečená místa. To pak vedlo k přiřazování těchto názvů k slovům jiným, hláskově a významově blízkým, a k vzájemnému křížení. Lidová etymologie však neprobíhá podle pevných pravidel; můžeme tedy jen poukázat na pravděpodobné kontaminace a přitahování k jiným kmenům.

Jako výsledek kontaminace hodnotí ESB (1978, 75) br. *ahrech*, a to z br. *arech* (z *arac'* ‚orat‘) a z *ahrech* (z *hrech*). Mohlo by ovšem jít jen o křížení *ogrech a slovesa *orati*; existence substantiva *arech* jakožto derivátu od *orati* je pochybná — ostatně i autor hesla přiznává, že tvoření slova je nejasné. Proto má spíše pravdu, když na str. 159 vysvětluje br. *arech* ‚náhodou nezoraný kousek půdy‘ z *ahrech* vypadnutím *-h-*.

Působení slovesa *orati* je pravděpodobné pro hláskovou i sémantickou blízkost našim slovům. V br. dialektech jsou deriváty tohoto slovesa synonymní s *ahrech*: *obóriš* ‚místo vynechané při orání‘, *obórok* (Nosovič 1870), *obóryk*, *obórak* (Bjal'kevič 1970), ‚malá loučka uprostřed zoraného pole, malá úžlabina v zoraném poli‘. O přitahování k slovesu *orati*, v br. dialektech *arac'*, *harac'*, *horaty* (ESB), svědčí podoby *horéč*, *horých*. Důsledkem křížení se slovesem *orati* mohl být zánik *-g-*, na kterém se mohlo podílet i přiřazení k *rědk ‚řidký‘, zejména ve významu ‚špatně oseté pole (s mezerami)‘.

Publikování lexikálního bohatství dialektů jednotlivých slovanských jazyků poskytne nepochybně další materiál pro výklad dosud neobjasněných slov a může se stát oporou etymologií, které jsou s dosavadním neúplným materiálem přijímány jako málo průkazné.

LITERATURA

- ABAJEV, V. I.: Kak ruskosje *uklad* „stal“ pomoglo vyjasnit' etimologiju osetinskogo *aendon* „stal“. Etimologičeskije issledovanija po ruskomu jazyku. Moskva 1960, seš. 1, 73—80.
- BDIAL: Bělgarska dialektologija. Sofija, sv. 1, 1962, sv. 6, 1971.
- BER: Bělgarski etimologičen rečnik. Sofija, sv. 1, 1971.
- BERNEKER, E.: Slavisches etymologisches Wörterbuch, sv. 1, vyd. 2, Heidelberg 1924.
- BEZLAJ, F.: Etimološki slovar slovenskega jezika, sv. 1, Lubljana 1976.
- BJAL'KEVIČ, I. K.: Krajěvy sloŭnik uschodnjaj mahilėuščyny. Minsk 1970.
- BRÜCKNER, A.: Słownik etymologiczny języka polskiego. 2. vyd., Varšava 1957.
- DAL', V.: Tolkovyj slovar' živogo velikorusskogo jazyka V. Dalja, 3. vyd., red. I. A. Baudouin de Courtenay, sv. 2, S. Peterburg—Moskva 1905.
- DOROŠENKO, S. I.: Materialy do slovnyka dialektnoj leksyky Sumščyny. Dialektologičnyj bjuleten', sv. 9, Kyjiv 1962.
- ESB.: Etymalahičny sloŭnik belaruskaj movy, sv. 1, Minsk 1978.

- FRAENKEL, E.: Litauisches etymologisches Wörterbuch, sv. 1, Heidelberg—Göttigen 1962.
- GĀLABOV, I.: Kām vāprosa za mġastoto na toponimiċnija material v etimologiċeskite reċnici. *Studia linguistica in honorem Thaddaei Lehr-Splawinski*. Varšava 1963.
- GEBAUER, J.: Slovník staroċeský, sv. 2, Praha 1916.
- GEROV, N.: Reċnik na bġlgarskija ezik, sv. 2, Plovdiv 1899.
- IZVESTIJA: Izvestija na Institutu za bġlgarski ezik, sv. 4, Sofija 1955.
- JUDYCKA, I.: Słownictwo z zakresu uprawy roli w gwarach Pomorza Mazowieckiego. *Studia warmińsko-mazurskie* 9. Wrocław—Warszawa—Kraków 1961.
- KĀLAL, M.: Slovenský slovník. Banská Bystrica 1924.
- KARŁOWICZ, J.: Słownik gwar polskich, sv. 4, 1906, sv. 6, 1911, Krakov.
- KOPEĀNÝ, F.: Slavistický příspěvek k problému tzv. elementární příbuznosti. *Eziko-vedski izsledvanija v ċest na akad. St. Mladenov*. Sofija 1957, s. 363—387.
- KOTT, F. Š.: Ćesko-nġmeċký slovník zvlġštġ gramaticko-frazeologický, sv. 7, Praha 1893.
- LEKSIKA POLES'JA: Materialy dlja polesskogo dialektного slovarja. Moskva 1968.
- MACIEJEWSKI, J.: Słownik chełmińsko-dobrzyński. Toruń 1969.
- MACHEK, V.: Etymologický slovník jazyka ċeského, 2. vyd., Praha 1968.
- MIKLOSICH, F.: *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*. Viedeň 1862—5.
- MLADENOV, S.: Etimologiċeski i pravopisen reċnik na bġlgarskija knižoven ezik. Sofija 1941.
- NĚMEC, I.: Ze staroċeského slovníku. LF, 84, 1961, s. 24—28.
- NOSOVIĀ, I. I.: Slovar' bġloruskago narċċija. S.-Peterburg 1870.
- OTKUPŠĀIKOV, J. V.: Iz istorii ide. slovoobrazovanija. Leningrad 1967, s. 130—132.
- PEDERSEN, H.: *Indogermanische Forschungen* 5, Strassburg 1895.
- POKORNY, J.: *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*. Bern 1959.
- PRACKI, W.: *Prace filologiczne*, 6, Warszawa 1907—8, s. 268.
- PREOBRAŽENSKIJ, A. G.: Etimologiċeskij slovar' russkogo jazyka, 2. vyd., Moskva 1958.
- RĀ: Velký rusko-ċeský slovník, sv. 2, Praha 1953.
- SCJACKO, P.: *Dyjalektny slovník*. Minsk 1970.
- SCJAŠKOVIĀ, T. F.: *Materyjalj da slovníka hrodzenskaj voblasti*. Minsk 1972.
- SELIMSKI, L.: Etimologiċni beležki. *Bġlgarski ezik*, 29, 1979, s. 49—50.
- SJŠT: *Slovník jazyka staroslovġnského*. Praha 1958.
- ŚLAWSKI, F.: *Słownik etymologiczny jazyka polskiego*, sv. 1, Krakov 1952.
- SM: *Etimologiċeskij slovar' slavjanskich jazykov (Praslavjanskij leksiċeskij fond)*, sv. 7, Moskva 1980.
- SMUŁKOVĀ, E.: *Ze studiów nad słownictwem białoruskim*. *Slavia orientalis*, 17, 1968.
- SREZNEVSKIJ, I. I.: *Materialy dlja slovarja drevne-russkago jazyka*, sv. 2: pġetisk Graz 1955.
- SRNG: *Slovar' russkich narodnych govorov*, sv. 7, 1972, sv. 9, 1974. Leningrad.
- SUPR: *Suprasl'skaja rukopis'*. Vyd. S. Sever'janov. S.—Peterburg 1904.
- SW: *Slovník jazyka polskiego*. Warszawa, sv. 2, 1902, sv. 3, 1904.
- ŠAŠELJ, I.: *Bisernice iz belokranjskega narodnega zaklada I. Ljubljana* 1906.
- VUK, S. K.: *Srpski rjeċnik*. 4. vyd. Beograd 1935.
- ŽYDOVIĀ, M. A.: *Materyjalj dlja slovníka minska-maladžeċanskich havorak*. Minsk 1977.

DIE BEDEUTUNG DES DIALEKTISCHEN WORTSCHATZES FÜR ETYMOLOGIE

Der dialektische Wortschatz ist sehr wichtig für Etymologie. Er bringt noch immer die neuen, bisher nicht erklärten Wörter, wie z. B. slk. dial. *paskala*, *paškava* ‚Geschrei, Lärm‘; die können mit lit. *paskalā*, *pāskalas* ‚Gericht, Gerede, Klatsch, böse Nachrede‘, lett. *skalš* ‚helltönend, laut, deutlich‘ zusammenhängen. Alle diese Wörter kann man aus idg. *(s)kel- ‚lärmen‘ ableiten. Dennoch mit Rücksicht auf ihren onomatopoeischen Charakter ist die semantische und lautliche Nähe für sogenannte elementarische, nicht genetische Verwandtschaft zu halten.

Der konkrete Sinn der dialektischen Wörter kann zur Feststellung der richtigen Grundbedeutung leiten. Z. B. die ostslav. und südslav. Benennungen für Fehler in Ackern, Säen und Mähen, die aus urslav. *grěchъ abgeleitet werden, erweisen, daß Ursprungsbedeutung ‚Fehler, Irrtum, Mangel‘ war. So ist es nicht möglich, *grěchъ wie ‚das, was den Mann im Gewissen drückt, brennt‘ aufzufassen und mit urslav. **grě(ja)ti* ‚brennen‘ zu binden.

